

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Иван Тенев Димитров,

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ - Бургас, кат. „Икономика и управление“

на дисертационен труд на тема **„Управленски инструменти за повишаване на стойността и конкурентоспособността на фармацевтичните компании, действащи в условията на глобализация“**

автор **д-р Ева Хомач-Пержецка**

за присъждане на научна степен **„доктор на науките”**

по научно направление **3.7. „Администрация и управление”**

докторска програма **“Организация и управление извън сферата на материалното производство”**

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 388 от 19.06.2023 г. за назначаване на научно жури, както и от представени от докторанта дисертационен труд, автореферат и справка за наукометричните показатели.

I. Обща характеристика и оценка на дисертационния труд

В структурно отношение в рамките на дисертационния труд са обособени увод, пет глави, заключение, списък с използвана литература, обхващащ 259 заглавия. Общият обем обхваща 407 стандартни страници, съдържа 11 таблици, 58 фигури и 8 приложения.

Актуалността на темата на дисертационния труд за фармацевтичния бизнес е безспорна с оглед на съществуването на значими проблеми по отношение на:

- нарастващата роля на управлението на стойността и повишаването на конкурентоспособността на предприятията, както и на инструментите, подпомагащи тези процеси.

- необходимостта при разработката на стратегията за растеж на стойността и конкурентоспособността на предприятията да се определят условията за техния растеж и да се подберат подходящи инструменти за подпомагане на постигането на целите.

Въз основа на формулираната основна цел на дисертационния труд – да се анализират и оценят детерминантите на управлението, насочени към повишаване на стойността и конкурентоспособността на полските фармацевтични предприятия в контекста на глобализацията, авторът извежда четири конкретни подцели и формулира четири изследователски задачи, с които те ще бъдат постигнати.

Като предмет на научното изследване авторът посочва управленските инструменти за повишаване на стойността и конкурентоспособността, свързани с ключовите фактори на стойността, а обект на изследване са предприятия от полския фармацевтичен сектор.

Изхождайки от основната хипотеза на изследването, че: "управлението, насочено към повишаване на стойността и конкурентоспособността на фармацевтичните предприятия в контекста на глобализацията в дългосрочен план, изисква идентифициране на носителите на разходи и конкурентоспособност, както и избор на подходящи инструменти за подпомагане на процесите на управление“, авторът извежда шест конкретни подхипотези, които доказва в рамките на дисертационния труд.

Използваната методология на изследването съответства на поставените пред проучването цел и задачи. Тя се реализира чрез провеждане на анкетни проучвания, насочени към водещи фармацевтични компании с полски капитал, листвани на борсата, както и чрез анализ на различни видове вторични източници. Гарантира еднозначност на резултатите, като елиминира потенциалната субективност на констатациите при оценката на ефектите от управлението, насочено към повишаване на стойността и конкурентоспособността и позволява да се моделират надеждни прогнози за развитието на предприятията, работещи във фармацевтичния сектор в Полша в условията на глобализация.

Добрата осведоменост на докторанта по разглежданите проблеми се потвърждава от използваните 259 литературни източника, които са цитирани коректно в текста на дисертационния труд.

II. Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд

Структурата на дисертацията логически следва цялостната разработка на изследователския проблем, доказването на формулираните авторови хипотези и изпълнението на произтичащите от тях конкретни изследователски задачи.

В увода се обосновава мотивацията за избор на изследователския проблем, като се аргументира теоретическата и практическата значимост на управлението на стойността и подобряването на качеството на управленските процеси за повишаването конкурентоспособността на предприятията. Дефинирани са необходимите изследователски параметри като обект и предмет на изследване, основна цел

на дисертационния труд и поставените за решаване задачи, изследователски хипотези, методология на изследване и ограничения пред изследването.

В първа глава "Максимизиране на стойността и повишаване на конкурентоспособността като предизвикателства пред управлението на съвременните предприятия" са разгледани теоретичните и методологичните аспекти на управлението, ориентирано към повишаване на стойността и конкурентоспособността на предприятията в съвременните икономически реалности. Въз основа на теоретично изследване в точка първа „иновативна ориентация в управлението на съвременните предприятия" е направен извода, че подходящо подбраните, често иновативни, инструменти, подпомагащи бизнес процесите, ориентирани към създаването на нови решения и тяхното адаптиране към актуалните пазарни изисквания, имат важна роля за повишаването на стойността и конкурентоспособността на предприятията. Във втора точка "Максимизиране на стойността и повишаване на конкурентоспособността като управленска цел на съвременните предприятия" е направено заключението, че аспектът на максимизиране на стойността и конкурентоспособността се явява основна цел на съвременното управление на бизнеса и че способността на предприятията да умножават стойността си определя ефективността на техните решения. В третата точка "Преглед на подходите към стойността на предприятието в полската и чуждестранната литература" в резултат на направените констатации се заключава, че стойността на предприятието трябва да се разглежда в икономически аспект и да се свързва пряко с икономическия капацитет, а при оценяване на ефектите от управлението да се свързва с пазарната стойност на предприятието, изразена в цената на акциите, определена от фондовите пазари,. В четвърта точка "Управление на стойността като идея за ефективно действие и засилване на конкурентоспособността на предприятията в епохата на глобализацията" е изведено, че в условията на глобализация ефективността на бизнеса се обуславя единствено от насоките на стремежите на съвременните предприятия, които са ориентирани към икономичност и ефективност на действията.

В края на главата се обобщава, че за целите на изследването концепцията за стойност ще се разбира като ефект върху дейността, генериран въз основа на механизъм за управление (с използване на инструменти за подкрепа), ориентиран към предлагане на пакет от стойности на заинтересованите страни в отговор на техните очаквания, като същевременно се увеличава стойността за акционерите.

Във втора глава "Инструменти на управлението, ориентирани към повишаване на стойността и конкурентоспособността на предприятията в условията на глобализация" се анализира теорията и методологичските аспекти, свързани с проблема за управлението, ориентирано към повишаване на стойността и конкурентоспособността на предприятията с акцент върху фармацевтичните компании.

Дискутирани са основните детерминанти на ефективното управление на стойността и засилване на конкурентоспособността на бизнеса., източниците на стойност и конкурентоспособност, необходими за управлението на предприятията, моделите и методите, подпомагащи насоченото към стойността управление и повишаването на конкурентоспособността на предприятието, както и същността и полезността на инструментите, използвани в процесите на управление на стойността и повишаване на конкурентоспособността на предприятията.

Въз основа на направените изводи във всяка една точка се доказва, че управлението на стойността в практиката на предприятията се определя от потенциала на широко разбираня капитал на предприятието, съотнесен към набора от носители на стойност, свързан с модела на промените, които се случват в околната среда, и формулирания набор от очаквания на заинтересованите страни.

В трета глава "Управление, ориентирано към стойността, и повишаване на конкурентоспособността на предприятията от фармацевтичния сектор в Полша в условията на глобализация" е извършен цялостен анализ на проблемната ситуация, свързана с темата за управление, ориентирано към стойността, и повишаване на конкурентоспособността на предприятията от фармацевтичния сектор в Полша. В тази връзка е разгледан фармацевтичния сектор в Полша при настоящите условия на управление; методите на управление, ориентирани към повишаване на стойността и конкурентоспособността на полските фармацевтични предприятия в условията на глобализация; инструментите на логистичния мениджмънт при формирането на стойността и конкурентоспособността на полските фармацевтични предприятия в условията на глобализация и формалните и правни условия и въздействие на конкуренцията върху управлението на фармацевтичните предприятия в Полша.

След обобщение на изводите от всяка една точка се заключава, че силната необходимост от организационно развитие се определя от прогресиращите процеси на глобализация и интеграция и нарастващите изисквания на пазара. Предлага се като измерител на управленска ефективност да се използва способността за реакция на действителната ситуация въз основа на разработени формули на пазарно функциониране и на възприетата управленска концепция, ориентираща дейността към увеличаване на стойността и конкурентоспособността, изхождайки от условията за растеж на активите и капиталовите ресурси, организационния капацитет, уникалността на организацията, развитието и пазарния имидж.

Четвъртата глава е емпирично изследване на въздействието на инструментите за максимизиране на стойността и повишаване на конкурентоспособността върху ефекта от управлението на стойността и повишаването на конкурентоспособността на фармацевтичните предприятия, работещи в Полша през периода 2015-2021 г. Посочени са общите предположения на изследването и е направена

характеристика на изходния материал, на който се основава анализът. Направен е преглед на управленските предизвикателства, инструментите за управление и носителите на стойност в практиката на управлението на фармацевтичните предприятия през 2015-2021 г.; идентифицирани са основните носители на стойност, необходими за процеса на определяне на ключовите управленски инструменти, които увеличават стойността и конкурентоспособността на фармацевтичните предприятия; обособени са инструментите за управление с ключово значение в процесите на създаване на стойност и конкурентоспособност с помощта на метода на таксономичното моделиране.

В резултат на обобщаване на констатациите се доказва, че развитието на предприятията се определя от измерението на създаването на стойност и конкурентоспособност, което се основава на системата от предприети инициативи - в съответствие с носителите на растеж, подкрепени от инструментариума за подкрепа на управленските процеси.

В **пета глава** "Управление и насоки за развитие на фармацевтичните предприятия в условията на глобализация" е направен анализ и оценка на тенденциите в промените, настъпващи във фармацевтичния сектор, като са взети предвид резултатите от проведените проучвания. Разгледани са проблемите при управлението на полските фармацевтични предприятия в светлината на международните разпоредби и тенденциите за промяна; управлението на технико-технологичното измерение и технико-технологичните иновации във фармацевтичната промишленост в аспекта на формирането на нови лекарствени продукти като начин за укрепване на стойността и конкурентоспособността на предприятията в условията на глобализация; предизвикателствата пред управлението на фармацевтичните компании при пускането на нови продукти и тенденциите и възможности за развитие на полските фармацевтични предприятия в контекста на управленските предизвикателства в условията на глобализация.

Въз основа на резултатите от проведените анализи се доказва, че управлението на полските фармацевтични предприятия е силно повлияно от разпоредби с международен характер, ориентирани дейността към устойчиво управление, чиято цел е създаването на устойчива, социално очаквана стойност.

В **Заключението** е направено подходящо обобщение на основните етапи на проведеното дисертационно изследване. Подчертават се постигнатите резултати, като се обосновава техният принос за проверката на изследователските хипотези. Обобщени са основните резултати и са изведени съответните категории приносни моменти на научното изследване.

Може да се обобщи, че изведените в дисертационното изследване резултати и препоръки са логични, аргументирани и обосновани, следват от текста, обвързани са пряко с методологията на конкретното проучване и са логическо следствие от проведените анализи и емпирични изследвания.

III. Оценка на резултатите и приносите в дисертационния труд

Основните резултати от първа глава могат да се обобщят, както следва:

– Установено е, че управленската ефективност трябва да се свърже с подходящ управленски инструментариум, допринасящ за увеличаване на стойността, позволяващ анализ на резултатите, за вземане на подходящи решения на оперативно и стратегическо равнище.

– Доказана е необходимостта да се търсят инструменти за подпомагане на управленските процеси, ориентирани към растеж на стойността и конкурентоспособността.

Във втора глава по-съществените резултати от дисертационния труд са:

– Потвърдена е тезата, че управлението на стратегическите и оперативните резултати изисква предоставяне на точна информация на всеки етап от управлението, което засилва ролята на управленските инструменти, които повишават стойността и конкурентоспособността на предприятията.

– Установена е силна причинно-следствена връзка между потенциала на предприятието и постигнатите резултати при създаването на стойност.

В трета глава могат да се открият следните по-важни резултати:

– Установено е, че логистичният мениджмънт, подкрепен от подходящ инструментариум, оказва значително въздействие върху резултатите на фармацевтичния сектор.

– Установена е силна причинно-следствена връзка между възприетата бизнес стратегия и модела на управление с развитието на фармацевтичните предприятия в посока на повишаване на рентабилността на продажбите, конкурентоспособността и пазарната им стойност.

В четвърта глава по-важните резултати са:

– Установени и групирани са носители на стойност, чрез които се установява ефекта от използването на управленските инструменти върху стойността и конкурентоспособността на изследваните фармацевтични компании.

– Разработен е таксономичен модел за прогнозиране на пазарната цена на акциите и пазарната стойност на предприятията от изследваната група.

В пета глава по-съществените резултати са:

– Изследвана е степента на корелация на влиянието на отделните фактори, определящи развитието на предприятията и повишаването на тяхната стойност и

конкурентоспособност, както и влиянието на управленските инструменти върху формирането на носителите на стойност.

– Синтезирано е въздействието на инструментите за управление върху формирането на резултата и неговото въздействие върху пазарната стойност и пазарната цена на акциите на фармацевтичните компании.

– Анализирани са връзката между предизвикателствата пред управлението, инструментите за подпомагане на управлението и резултатите на предприятията в областта на стойността.

На базата на представените резултати от дисертационния труд могат да се обобщят следните по-важни приноси:

1) Изяснена е същността и интерпретацията на понятието "стойност на предприятието" в контекста на стойностно ориентиран мениджмънт и повишаването на конкурентоспособността на фармацевтичните компании.

2) Установени са нови знания за приложението на ключовите управленски инструменти, влияещи върху стойността и конкурентоспособността на фармацевтичните предприятия

3) Предложен е модел за оценка на методите за управление на фармацевтичните предприятия и факторите, повишаващи тяхната конкурентоспособност, който е потвърден чрез емпирични изследвания

4) Предложен е подход за измерване на факторите за създаване на стойност и резултатите, влияещи върху стойността на предприятието, чиято адекватност е емпирично доказан.

5) Разработен е модел за оценка на управленските практики на фармацевтичните компании и на факторите, които повишават тяхната конкурентоспособност, чието функциониране е емпирично доказано.

6) Обобщени са формалните, правните и пазарните изисквания пред функционирането на предприятията от фармацевтичния сектор в Полша в условията на глобализация, тенденциите на промените в сектора и насоките за развитие на предприятията.

Приносите без съмнение са собствено дело на автора. Първите четири имат научен характер, изразяващ се в предлагането на нови теоретични дефиниции, нови модели и подходи, както и нови знания за приложението на известни методи. Последните два приноса имат научно-приложен характер, насочени са към обогатяване на съществуващите знания и тяхното приложение в практиката.

IV. Автореферат и публикации по дисертационния труд

Авторефератът отговаря на изискванията като в най-общ план достатъчно точно и пълно отразява съдържанието и структурата на дисертационния труд и основните изводи от проведените изследвания.

По дисертационния труд са посочени 2 монографии, 15 глави в колективни монографии и 26 статии. Част от публикациите отразяват съществени части от труда и представят различни аспекти на изследванията на автора по проблема.

V. Бележки и препоръки

По структурата и съдържанието на дисертационния труд не могат да се посочат съществени критични бележки. Следва обаче да се отбележи, че част от статиите, посочени в автореферата и публикувани в издания, представени в Scopus, не са свързани пряко с темата на дисертационния труд. С оглед на по-добро валидиране на изследваните зависимости дисертационният труд би спечелил, ако таксономичното моделиране бе допълнено с многофакторен регресионен анализ за установяване на теглата на факторите и прогнозиране на значенията на зависимите променливи.

Следва да се отбележи, че посочените препоръки не оказват съществено влияние върху качеството и количеството на постигнатите резултати и приноси.

VI. Заключение

Съществуват достатъчно съществени основания да се приеме, че дисертационният труд притежава необходимата задълбоченост, завършеност и актуалност и се отличава с достатъчно достойнства и съществени научни приноси. Той напълно отговаря на основните изисквания за присъждане на научната степен „доктор на науките”.

Въз основа на изложеното до тук с висока степен на убеденост предлагам на членовете на научното жури да **присъдят научната степен „Доктор на науките“** на **д-р Ева Хомач-Пержецка**, в ПН „Администрация и управление“, докторска програма “Организация и управление извън сферата на материалното производство”, за дисертационен труд на тема: „Управленски инструменти за повишаване на стойността и конкурентоспособността на фармацевтичните компании, действащи в условията на глобализация“.

07.08.2023 г.
гр. Варна

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Иван Димитров)